Disertaciji • Dissertations

Klemen Grabnar

Parodične maše v Hrenovih kornih knjigah

Hrenove korne knjige so zbirka šestih dobro ohranjenih velikih kodeksov iz začetka 17. stoletja, ki jih danes hrani Rokopisna zbirka Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani (SI-Lnr, Mss 339–344). Kdaj so rokopisi postali del knjižnega fonda v Ljubljani, ni znano, a najverjetneje po reformah Jožefa II. konec 18. stoletja, ko je bil pridobljen škofijski arhiv iz Gornjega Grada (knjižnica se je tedaj imenovala *Lyceal Bibliothek*). Obravnavani kodeksi so v folijskem formatu in obsegajo do 591 folijev. Napisani so na kakovostnem papirju, večinoma nepoškodovanem zaradi korozije, ki ga povzroča tinta, in drugih dejavnikov, zato so foliji domala v celoti čitljivi. Vse knjige, razen ene (342), imajo ohranjeno izvirno vezavo v belo usnje prek lesene opore, le ena (Ms 339) je vezana v rjavo usnje. Platnice so dekorirane s slepimi odtisi na zelo podoben način.

Hrenovi kodeksi so sicer že bili predmet preučevanja, zlasti v Sloveniji, a z omejenimi izsledki. V dosedajšnjih razpravah tako niso opisani tipi uporabljenega papirja, manjka pa jim tudi predstavitev različnih prepisovalskih rok ter v celoti pravilno navedena vsebina in konkordance. S pomočjo natančne analize pisav se je izkazalo, da so kodeksi delo petih različnih rok. Kot je bilo že dognano, sta Ms 343 in Ms 344 nedvomno delo Georga Kuglmanne. Pripisan mu je bil tudi kodeks Ms 339, a so v njem razvidne še tri druge pisave. Paleografske značilnosti nam razkrivajo, da je v Gradcu morala delovati prepisovalska delavnica, v kateri je bil prepisan tudi repertoar Hrenovih kornih knjig. Kodikološki in repertoarni dokazi pa nadalje kažejo, da je del rokopisa Ms 339 (prepis skladbe *Missa L'homme armé* a 5 G. P. da Palestrine) drugega izvora in je bil najverjetneje proti koncu 16. stol. prepisan v Innsbrucku. Zdi se, da so bili kratki odpevi v slogu *falsobordone* dodani naknadno, morda celo v Gornjem Gradu.

Skladatelji, ki so se s svojimi kompozicijami uvrstili v Hrenove kodekse, so večinoma bodisi Italijani (iz Benetk in drugih severnoitalijanskih središč) bodisi Frankoflamci, ki so vsaj nekaj časa delovali v južnem, katoliškem delu nemško govorečega področja. Med njimi so tako imena slavnih mojstrov 16. stoletja, kot sta Orlando di Lasso in Philippe de Monte, kot tudi popolnoma neznani skladateljev, kot na primer Hieronymus de Sayve. Za nekaj skladateljev je v muzikološki literaturi do sedaj veljalo, da so neznani (Bartlme Temnitz, Giulio Gigli, Antonius Gosswin, Ippolito Chamaterò, Jean Guyot de Châtelet in Theodorus Leonardus), kar je bila v nekaterih primerih posledica napačne

transkripcije njihovih priimkov (npr. Lammaterus namesto Cammaterus in Goluvinus namesto Goswinus). Ime enega skladatelja pa je bilo na novo identificirano (in sicer je skladatelj enega izmed magnifikatov Vincenzo Ruffo).

Rokopisi vsebujejo obsežen repertoar liturgične glasbe: maše, magnifikate, litanije, psalme, himnuse, marijanske antifone in odpeve. Skoraj vse maše in veliko magnifikatov je komponiranih v parodični tehniki. Njihove predloge segajo v čas od Josquina des Preza do Giovannija Gabrielijsa. Večji del skladb (večinoma gre za kompozicije najvidnejših skladateljev svojega časa) je bil verjetno prepisan iz tiskov, nekaj skladb je krožilo le v rokopisih, del repertoarja pa je ohranjen samo v Hrenovih kornih knjigah (v večini gre za skladbe skladateljev, ki so bili na tak ali drugačen način povezani z graškim dvorom).

Eno izmed najpomembnejših plasti repertoarja Hrenovih kornih knjig predstavlja jo parodične maše (izmed 49 maš jih le sedem ni parodičnih). Skladatelji so v 16. stoletju pogosto maše osnovali na že obstoječih polifonih kompozicijah. Splošne značilnosti komponiranja parodičnih maš lahko opazujemo na primeru maš v Hrenovih kornih knjigah. Prevzete glasbenega gradiva predloge je najočitnejše v stavku Kyrie. Skladatelji ne sledijo vedno običajni praksi in pri tem izkazujejo določeno spretnost. Za prikaz parodične tehnike v mašah, ki so ohranjene v Hrenovih kornih knjigah, je bilo izbranih in analiziranih sedem maš: *Missa Pastores quid nam vidistis* Jeana Guyota de Châtelet, *Missa Vivre ne puis* Johanna de Cleveja, *Missa Quanto in milli anni in ciel* Bartolomea Spontoneja, *Missa Invidiosa amor* Antoniusa Gosswina, *Missa Nisi Dominus aedificaverit domum* Johanna Florijsa, *Missa Stabunt just* Simoneja Gatta in *Missa Percussit Saul mille* Pietra Antonia Bianca. Analize so razkrile različne načine uporabe in predelave glasbenega materiala predloge v mašah, različne sloge in kompozicijske strategije, kar je odraz spreminjajoče se parodične tehnike skozi čas. Ena najvidnejših sprememb se kaže v čedalje bolj pomembni vlogi najnižjega glaslu, ki je v primerjavi z ostalimi glasovi prevzet v vedno večji meri brez sprememb. Najzgodnejša plast parodičnih maš v Hrenovih kornih knjigah izkazuje še močan franko-flamski vpliv. Kasnejše plasti pa vedno bolj kažejo vpliv Orlanda di Lassa in njegovih münchenskih kolegov, ki se mu v najmlajši plasti repertoarja v pomembni meri pridružuje še beneški. Izbira modelov, na temelju katerih so skladatelji maš v Hrenovih kornih knjigah osnovali svoje kompozicije, je bila do določene mere gotovo glasbene narave, vendarle se zdi, da so se pri tem ozirali tudi na svoje delodajalce in mecene. Vse to pa je odraz predvsem glasbenih preferenc vladarske družine, še posebej nadvojvode Ferdinanda in njegove matere Ane Marije.

Obranjeno 30. decembra 2015 na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.